

По изборном праву бирачи су у исто време утицали на управу јавних послова. А осим тога, као што ћемо доцније видети, поједини су власници, или од целог народа овлашћени сталежи, по старом словенском обичају, бдили и чували право збора и договора, па ако и ређе доношење одлука.

Лично честољубље, индивидуална енергија, а с друге стране жива тежња у народу за самосталношћу, — која им због околних непријатеља налагаше, да се тешње уједине, бејаху јамачно узроци, који су нагнали у свом племену независне жупане, да бирају великог жупана, коме су давали врховну власт, е да би тиме свој опстанак обезбедили. Велики жупани били су по томе наручници (заступници, мандатарни) жупана, као што ови испрва беху пуномоћници заједничких старешина. За неко време бејаше такође меродавно оно начело, да се, где је могуће, најстарији бира за великог жупана, и да овај само у договору са осталим жупанима ради.

Но као што се жупанство у току времена ограничило на извесне породице, тако се позније и велико жупанство одомаћило у појединим породицама, и то — по природи врховне власти — понајпре у извесној породици. Али и то можемо опазити, да дотичне породице сматрају достојанство великог жупана као заједничку својину, на коју сваки поједини члан полаже право, и с тога у ономе тражи удела.

Отуда је дошло, да су области међу породичним члановима раздељиване, који су за тим ауторитет тога титуларног великог жупана само као најстаријег члана породице признавали, и као природни саветници с њиме заједнички отправљали опште послове, али се његовој власти нису никад потпуно покоравали, ван ако их је силом принудио.

Такав развитак великог жупанства много што шта објашњава, што би иначе у српској историји остало или нејасно или би само служило, да се криво и неумесно оцени карактер народа српског.

Једно дакле, што су жупани увек сматрали великог жупана као свог наручника (мандатара), који је од њихова избора, и по томе у многим чему од њих самих зависио; друго опет, она иначе природна тежња великих жупана, да једном задобивену власт очувају својој ужој породици, а на име својим непосредним наследницима: све то нај јасније показује узроке, који су од 7-га до 12 га века на српској земљи изазивали оне пустошне унутрашње борбе, а у исто време спречили, да се снажна династија подигне.

У овоме периоду Србија није била држава, већ лабава целина земаља, на којима Срби живеше. А што је то тако било, узроци се: што су велико жупанство мењало у разним породицама; што синови једног истог великог жупана делише власт међу собом; што се тежило с једне стране за тим, да се право непосредног наследства утврди; што је с друге стране ускрело право старешинства у кругу најближих чланова једне исте породице; осим тога што је сваки супарник лако налазио присталица; што највишу власт ограничаваху жупани, који су имали учешћа у државним пословима, и који су најпосле тежили, да буду независни: — све те појаве налазе јединог и довољног објашњења у горе описаном прастаром породичном и племенском строју.

По томе је природно, што идеја државног јединства на српском земљишту за дуго није могла доћи до преваге. Као прави оснивач српске државе може се сматрати Немања. Његов рад већ смо